

<http://www.turansam.com>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Arařtırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2021; Ay: Aralık; Cilt: 13/SONBAHAR, Sayı: 52
TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2021; Month: December; Volume: 13/AUTUMN, Issue: 52
DOI: <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>; WEB: <http://www.TURANSAM.com>

(19)

Doç. Dr. Recep ÖNAL*

İMAM MÂTÜRİDÎ'YE GÖRE İSLAM'DA AİLE'NİN YERİ VE ÖNEMİ
THE PLACE AND IMPORTANCE OF THE FAMILY INSTITUTION IN ISLAM ACCORDING TO
İMAM MATURIDI

ÖZ

Bu makalede İmam Mâtürîdî (ö. 333/944) perspektifinden İslam'da aile kurumunun yeri ve önemi ele alınacaktır. Bu çerçevede bireye ve topluma kazandırdığı birçok olumlu katkılara rağmen günümüzde siyasî, ideolojik, sosyal ve ekonomik sebepler yüzünden yıpratılmaya çalışılan aile kurumunun önemi üzerinde durularak, fert ve toplum hayatı açısından işlev ve fonksiyonları tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Kur'an, Toplum, Aile, Mâtürîdî,

JEL Kodu: Z12.

ABSTRACT

In this article, the place and importance of the family institution in Islam will be discussed from the perspective of Imam Maturidi (d. 333/944). In this context, the importance of the family institution, which is tried to be destroyed due to political, ideological, social and economic reasons, will be emphasized, and its functions and functions will be tried to be determined in terms of individual and social life.

Keywords: Islam, Qur'an, society, family, Maturidi.

JEL Code: Z12.

GİRİŞ

İslam dininde insanların hem bu dünyada hem de ahirette mutlu ve huzurlu olabilmeleri için toplumun temelini ve çekirdeğini oluşturan aile gerekli görülmektedir. Bu bağlamda ailenin temel özelliklerine, fert ve topluma yönelik işlev ve fonksiyonlarına dikkat çekilerek, insanlar evlenip aile kurmaya teşvik edilmektedir (Tuncer, 2017: s. 57 vd.). Çünkü gerek bireyin dünya ve ahirette gerçek mutluluğa ulaşması gerekse toplum içinde güven ve huzurun temin edilmesi aile kurumunun sağlam temeller üzerine kurulmasına ve korunmasına bağlıdır. Bu çerçevede Mâtürîdî de eserlerinde ailede huzur ve mutluluğun sağlanabilmesi ve toplum için sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi için aile bireylerinin yerine getirmesi gereken temel hak ve sorumlulukları üzerinde durarak aile kurumunun birey ve toplum için hayati bir öneme sahip olduğuna dikkatimizi çekmektedir.

1. AİLE İNSAN NESLİNİN ÇOĞALMASINI ve DEVAMINI SAĞLAR

Mâtürîdî'ye göre aile kurumunun ilk örneğini âdemoğlunun atası kabul edilen Hz. Âdem ve eşi Hz. Havva temsil etmektedir. Bütün insanlık bu aileden çoğalıp türemiştir. Nitekim Kur'an'da Hz. Havva'yı ısınıp kaynaşmaları, mutlu olmaları, ünsiyet kurmaları ve nesillerini çoğaltmaları için Hz. Âdem'in kendi türünden ona eş olarak yaratıldığı ifade edilmekte (Rûm 30/21); "Ey Âdemoğulları..." (el-A'râf 7/27, 31) şeklinde buyrulur da tüm insanlık Hz. Âdem'e ve eşine nispet edilmektedir (Mâtürîdî, 2005-2010: 3/8; 6/137-139; 11/170; 14/76-77). Ayrıca Âl-i İmrân 3/34'te insan neslinden bahsedilmekte, bu neslin de Hz. Âdem'den gelen soy, sonra Hz. Nûh'tan gelen nesil, sonra da Hz. İbrahim'den gelen kuşaklar vasıtasıyla devam ettiği bildirilmektedir (Mâtürîdî, 2005-2010: 2/290). Bu açıdan aileyi bizler için önemli kılan hususlardan biri, sağlıklı nesiller yetiştirmek suretiyle insan türünün devamı ve nesebinin muhafazasının sağlanmasıdır. Öte yandan Allah insanların bünyesine, âlemin devamı için helal kılınan şeylerden yararlanmayı sağlayan şehvî arzular ve ihtiyaçlar yerleştirmiştir. Allah'ın insanlara bunu şehvî arzuları tatmin için değil insan neslinin çoğalması ve devamı için helal kılmıştır. Bu bakımdan insanın sadece şehvî arzuları tatmin etmek için evlenip aile kurması, aklen ve dinen çirkin ve haramdır. Çünkü bu tür evliliklerde âlemin ve insan neslinin devamı ve bekâsı gibi bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla sırf şehvet için evlenip aile kurmak aklen çirkin ve haramdır (Mâtürîdî, 2005-2010: 5/414; a.mlf., 2015-2019: 5/441). Ayrıca Şuarâ 26/165-166. ayetlerini de bu kapsamda yorumlamak gerekir. Ayette geçen "Rabb'inizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da..." ifadesini, "Neslin devamı için Allah'ın yapılmasını istediği şeyi bırakıyorsunuz." şeklinde anlamalıdır. Çünkü Allah kadınları, sadece erkeklerin cinsel arzularını tatmin için değil, insan neslinin bekasını ve devamını sağlamak için erkeklere eş olarak yaratmıştır. Ayrıca bunun sağlanabilmesi için de insanın fitratına şehvet duygusunu yerleştirmiştir. Yani insan neslinin devamının ve bekasının sağlanabilmesini bu güçlü şehvet duygunun giderilmesine bağlamıştır. Bu itibarla Yüce Allah, bu duygu sayesinde insanları soylarını devam ettirmeye teşvik etmektedir. Şayet böyle yapmasaydı, yani üreme yolu aynı zamanda şehvetin giderilmesi yolu olmasaydı o takdirde insanlar üreme için zorluğa katlanmaya ve bunun için gerekli olan külfeti üstlenmeye yanaşmayabilirdi (Mâtürîdî, 2005-2010: 10/330; a.mlf., 2015-2019: 10/383).

2. AİLE, DÜNYA ve AHİRET MUTLULUĞUNUN KAZANILMASINI SAĞLAR

Mâtürîdî'ye göre aile kurumunu önemli kılan bir diğer husus da insanın hem bu dünyada hem de ahirette mutluluğa ulaşmasında ailesinin kendisine yardımcı olmasıdır. Bu anlamda ideal aile, kadın ve erkeğin fizikî güzelliklerinin bir araya geldiği ya da cinsel ihtiyacın giderildiği bir durumun ötesinde bir anlam ve değeri ifade etmektedir. Bu da ailenin kişiye hem dünyevî hem de uhrevî konularda yardımcı olması ve onu gerçek mutluluğa ulaştırması şeklinde tezahür etmektedir. Ancak ailenin bu anlam ve önemi, mümin kimse için söz konusudur. Çünkü inanan kimse, cinsel tatmin ya da beşerî hazları gidermek için değil, uhrevî işlerinde kendisine yardımcı olması için evlenip, ailesini kurar. Ailesinin bu yardımı sayesinde sevinçli ve mutlu olur, geçici dünyevî zevkler peşinden koşarak ahiretini unutmaz. Kâfir kimse ise beşerî hazları gidermek için evlenir, onun verdiği neşe ve sevince aldanarak ahiretini unuttur, ahiret için çabalamaı terk edip, dünyevî zevkler peşinden koşar ve neticede ebedî azabı hak eder. Kur'an'da "Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız." (el-İsrâ 17/18) buyrulur da bu duruma dikkat çekilmiştir. Bu

ayete göre hepimiz peşin olanı yani dünyayı istemekteyiz ve bu dünya bizler için de zorunlu bir yerdir. Ancak insanları cehenneme götürecek davranış, dünyanın, âhireti unutturacak şekilde istenmesidir. Bu nedenle ailesine değer veren ve onunla sevinç duyan kimse de bu sevinci yüzünden cehenneme girmez, ailesini âhireti unutturacak şekilde sevmesi yüzünden girer. Yoksa her evli olan kişi illâ ki ailesi ile sevinç duyacaktır ve bu normal bir duygudur. Önemli olan bu duyguya aldanarak ahireti unutmamaktır (Mâtürîdî, 2005-2010: 17/129; a.mlf., 2015-2019: 17/145).

Öte yandan “*Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir fitnedir.*” (Tegâbun, 64/15) ayetini delil gösteren Mâtürîdî, mal ve çocukların bazı durumlarda kişiyi günaha sokup, ahiret hazırlığından alıkoyabileceğine dikkat çeker. Ona göre ayette geçen “fitne” kelimesi “meftûn” manasına gelir. Meftûn ise “bir şeye delicesine tutkun ve âşık” kimse için kullanılır. Bu anlamda fitneye uğramış kişi için “bir şeye delicesine tutkun ve âşık” denilir. Buna göre Yüce Allah sanki şöyle buyurmaktadır: “*Mallarınız ve çocuklarınız, sizin âşık olduğunuz şeylerdir. Onlara yönelik sevginiz Allah katındaki büyük mükâfatı elde etme isteğinizi terk etmenize sevk etmesin.*” Bu yüzden Yüce Allah, eşleri ve çocukları bizim için boş yere değil, onlarla bizi imtihan etmek için yaratmıştır. Eş ve çocuk sevgisinin yanında emrettiği ve yasakladığı şeyler konusunda kendisine karşı nasıl hareket edeceğimizi görmek için denemektedir (Mâtürîdî, 2005-2010: 15/204; a.mlf., 2015-2019: a.mlf., 15/209). Yine Yüce Allah, “*Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah’ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır.*” (el-Münâfikûn 63/9) buyurarak müminleri mal ve çocuk sevgisinden sakınmaları hususunda ikaz etmiştir. Çünkü aşırı mal ve çocuk sevgisi insanları, Allah’ın vahdaniyetini, peygamberlere imanı ve öldükten sonra dirilmeyi unutmaya sevk edebilir. İşte bu anlamda ayette müminlere sanki şöyle tavsiyede bulunmaktadır: “Mal ve evlat kâfirleri oyaladığı gibi sizi de oyalamasın!” Buna göre ayet müminleri, mal ve evlat sevgisi yüzünden helake düşmekten sakındırmaktadır. “*Kâfirler için hazırlanmış olan ateşten sakının!*” (Âl-i İmrân, 3/131) ayetini de bu anlamda yorumlamak gerekir. Çünkü burada da müminlere, kâfirler için hazırlanmış olan ateşe götürecek olan sebeplerden sakınmaları emredilmektedir (Mâtürîdî, 2005-2010: 15/184; a.mlf., 2015-2019: 15/188). Buna ilaveten Yüce Allah; “*Herhangi birinize ölüm gelip de: Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam! demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan harcadın.*” (el-Münâfikûn 63/10) buyurarak müminleri “mal ve çocuklarınızın sizi Allah yolunda harcamaktan alıkoymasın” şeklinde uyarmaktadır. Bu durumda ayette mala ve çocuklara karşı aşırı sevgi ve düşkünlüğün kişiyi infak etmekten alıkoyacağına, kişinin Allah rızası için harcama yapmaktan çekinmesi durumunda mal ve evlat sevgisinin artacağına bunun da onun Allah’a ve resulüne itaati terk etmesine sebep olacağına dikkat çekilmektedir (el-Münâfikûn 63/10). Buna ilaveten Mâtürîdî, Tegâbun 64/14’ü de bu manada yorumlar. Ona göre ayette zikredilen “*Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının.*” ifadesini, biri “hakiki düşmanlık” diğeri de “düşmanlık fiili” olmak üzere iki farklı şekilde yorumlamak mümkündür: (i) Şayet hakiki düşmanlık diye yorumlanırsa, bu durumda “açık bir düşmanlık”, yani “şirk” ve “küfür” düşmanlığı kastedilmiş olur. Bu tür düşmanlık ise bir adamın Müslüman olup karısının ve çocuğunun kâfir kaldığı zamanda gerçekleşir. İşte böyle bir durumla karşılaştıklarında müminlerin nasıl davranmaları gerektiği, aileleri ve çocukları ile beraber nasıl yaşayacaklarını Yüce Allah bu ayette açıklanmaktadır. Açıklanan bu husus da müminlerin eşleri veya çocukları tarafından küfre ve şirke çağrıldıklarında onlara uymamaları, bununla birlikte işledikleri kusurları yüzünden onlara karşı kötü muamele yapmayı, müsamaha göstermeleri ve onları affetmeleridir. (ii) Şayet aynı ayet, hakiki düşmanlık değil de “düşmanlık fiili” olarak yorumlanırsa; bu durumda ayet “eş ve çocuklar, babalarını cimriliğe ve başkalarına yardım etmemeye çağırması” şeklinde bir anlama gelir. Çünkü babalarının başka insanlara iyilik ve ikramda bulunması onlara ağır gelir ve onlar bunu istemezler. İşte bu, dış görünüşüyle bir düşmanlık fiilidir. Ayrıca bu tür tutum ve davranışlar, hayatın alışılmış seyrinde bizlerin de şahit olduğu bir durumdur. Buna göre denilebilir ki; Yüce Allah mezkûr ayette onlara, düşmanlık fiilini izhar eden eşlerine ve çocuklarına nasıl davranması gerektiğini öğretmeyi dilemiş ve insanlara ihsan ve ikramda bulunmaktan vazgeçmek konusundaki isteklerinden sakınmalarını emretmiştir (Mâtürîdî, 2005-2010: 15/203-204; a.mlf., 2015-2019: 15/207-209).

3. AİLE DİNİ ve AHLAKİ DEĞERLERİ GELECEK NESİLLERE AKTARIR

Mâtürîdî'ye göre aile kurumunu, önemli kılan bir başka husus da insanın ebedî saadete ulaşmasını sağlayacak ilke ve kuralları ilk olarak aile ortamında öğrenmesidir. Bu anlamda bireyin dinî ve ahlakî gelişiminde ve dinî hayatının devamını sağlamasında ailenin önemli rol oynadığı söylenebilir (Mâtürîdî, 2005-2010: 2/68-69; a.mlf., 2015-2019: 2/86). Bilindiği üzere hemen hemen her insan oğlu, doğumundan ölümüne kadar bir ailenin bireyi olarak çeşitli görev ve sorumlulukları üstlenip yaşamını sürdürmekte; bu anlamda dünyaya geldiği andan itibaren ailenin etkisi altında kalmaktadır. Dolayısıyla bireyin ahlakî, kişiliği, karakteri, huyu, dinî ve ahlakî değer ve yargıları ilk olarak aile içerisinde şekillenmekte ve gelişmektedir. Kur'an'da "Ey inananlar! Nefislerinizi (kendinizi) ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun." (et-Tahrîm 66/6) buyrulurken ailenin bu işlev ve fonksiyonuna işaret edilmiştir. Buna göre mümin bir kişi, kendisini ahirette kurtuluşa ulaştıracak yolları önce kendisi öğrenmeli, daha sonra diğer aile fertlerine öğretmeli ve onlara bu konuda örnek davranışlarıyla rol model olmalıdır. Zira ayette zikredilen "koruma işi", sâlih amel ile mümkündür. Ameller, ise sahibini "cennete götüren amel" ve "cehenneme götüren amel" olmak üzere iki kısma ayrılır. Dolayısıyla ayetteki koruma fiilinin amellere yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan bu koruma işi, biri bireyin kendisine ve diğeri de diğer aile fertlerine yönelik olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. Buna göre ayette geçen "nefsinizi koruyun" ifadesi, bireyin kendisi için söz konusu olup, "hüsrana ve helâke uğramaktan kurtaracak sebeplere sarılarak kendinizi kurtarın" anlamına gelir. "Ailenizi koruyun" beyanı da, "kendilerini cehennemden kurtaracak olan yolları öğreterek onları koruyun" demek olur. Bu açıdan denilebilir ki; bu ayette Yüce Allah, lütfu ve keremiyle bizlere cehennemden korunma yollarının neler olduğunu açıklamıştır. Çünkü bizler kendi kuvvetimiz ve çarelerimizle maksadımıza ulaşamayız, yani sadece aklımızı kullanarak cehennemden kurtuluş yolunu bulamayız (Mâtürîdî, 2005-2010: 15/265-266; 2015-2019: 15/269).

Öte yandan Mâtürîdî'ye göre Kur'an'da sembolik bir anlatımla eşlerin birbiri için elbise konumunda olduğunu ifade eden "Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbise gibisiniz." (Bakara 2/187) ayetini de bu kapsamda yorumlamak gerekir. Çünkü burada da ailenin temel unsuru olan eşlerin birbirini haram ve günah işlemekten koruma hususuna bir kalkan görevi göreceklere dikkat çekilmiştir. Yani eşler, helal olmayan şeylere karşı birbirine birer perde ve engel olmakta, böylece erkek eşiyile kadın da kocasıyla iffetini korumakta, haram ve günahlardan sakınmaktadır. Ayrıca eşler karşılıklı olarak sükûnet ve huzur vesilesi olmakta, erkek hanımıyla, kadın da eşiyile sükûnet ve huzur bulmaktadır. Dolayısıyla gecenin sükûn vesilesi olması, insanı bürüyen bir elbise benzetmesinde olduğu gibi eşlerin birbirleri için "elbise" olduğu benzetmesinde de birbirleri için huzur kaynağı oldukları vurgulanmıştır. Bu anlamda eşlerin, huzur ve sükûn vesilesi olarak birbirlerinin geceleri ve elbiseleri olduğuna işaret edilmiştir. Bu itibarla aile olmak, dinin emir ve yasaklarını öğrenme, bunlara riayet etme, haram ve günahları işlemekten sakınma bakımından hayati derecede bir önem arz etmektedir (Mâtürîdî, 2005-2010: 1/364; 2/31; a.mlf., 2015-2019: 1/394-395; 2/45). Ailenin bu önemli işlevine dikkat çeken bir diğer ayet ise şöyledir: "Kendiniz için önceden hazırlık yapın." (el-Bakara 2/223) Bu ilahî beyanı da "kendiniz için önceden iyi evlat yetiştirin ve onu gereksiz davranışlardan koruyarak eğitin." şeklinde anlamak gerekir ki; bu durum yine çocuğun dinî ve ahlakî gelişiminin şekillenmesinde ailenin fonksiyonunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir (Mâtürîdî, 2005-2010: 2/49; a.mlf., 2015-2019: 2/64). Dolayısıyla anne-baba çocuğa küçüklükten itibaren din eğitimi vermeyi ihmal etmemeli, hatta ibadetlere ve iyi ahlâka güç yetirme çağına geldiğinde onlara alışkanlık kazanması ve bu konuda zorlanmaması için bazı sözlü yaptırımlar dahi uygulamalıdır (Mâtürîdî, 2003: 168-169; a.mlf., 2002:138).

4. AİLE BİREYİN SOSYALLEŞMESİNİ ve PSİKO-SOSYAL YÖNDEN MUTLU OLMASINI SAĞLAR

Mâtürîdî'ye göre aile, toplumun dinî, manevî ve millî değerlerin çocuklara öğretilmeye başlandığı ilköğrenim yeri olduğu için bireylerin sosyalleşmesinde de önemli rol oynamaktadır. Çünkü aile, çocuğa sevgi, saygı, güven, fedakârlık, iş bölümü, paylaşma ve yardımlaşma vb. dinî ve ahlakî değer ve davranışları öğretmek suretiyle yaşadığı topluma uyum sağlamada ve sosyal ilişkiler kurmada yardımcı olmaktadır. Bu anlamda aile birey ile toplum arasında bir bağ kurup köprü vazifesi görmekte, insanları birbirine bağlayan bir kurum olarak da karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber, "İnsanların en kötüsü tek başına yiyecek ve"

tek başına içendir” buyurarak bu duruma dikkat çekmiş, çocuğun sosyalleşmesinin güzel ahlaka sahip olmasında kendisine olumlu katkı sağlayacağına, buna mukabil insanlardan uzak durup anti-sosyal bir hayat sürmesinin ise kötü ahlaka ve alışkanlıklara sahip olmasına neden olacağına işaret etmiştir. Bu bakımdan aile, çocuğun sosyalleşmesi ve güzel ahlaka sahip olmasında ve sosyal çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurabilmesinde, dolayısıyla toplum içinde psiko-sosyal yönden huzurlu ve mutlu olabilmesinde önemli rol oynamaktadır (Mâtürîdî, 2005-2010: 2/27; a.mlf., 2015-2019: 2/40-41). Buna göre denilebilir ki toplumda düzen, huzur ve mutluluğun hâkim olması ailenin toplum için faydalı ve güzel ahlaka sahip bireyleri yetiştirmesine bağlıdır. Çünkü toplumun en küçük kurumunu ve temelini aileler oluşturmakta ve şekillenmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Bu bakımdan ailenin sağlıklı ve sağlam temeller üzerine tesis edilip toplum için faydalı bireylerin yetiştirilmesi, toplumun geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Mutlu ve huzurlu ailelere sahip olan toplumlar her zaman huzurlu ve mutlu olarak varlıklarını devam ettireceklerdir.

SONUÇ

Mâtürîdî’ye göre İslam’da aile kurumuna fert ve toplumsal hayata yönelik işlev ve fonksiyonlarından dolayı büyük değer atfedilmiştir. Bunların en başında ise (i) ailenin insan neslinin çoğalmasını ve devamını sağlaması; (ii) dünya ve ahiret mutluluğunun kazanılmasını vesile olması; (iii) dinî ve ahlakî değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında önemli rol oynaması; bireyin sosyalleşmesini ve psiko-sosyal yönden mutlu olmasını sağlaması gelmektedir. Öte yandan Mâtürîdî, ailenin bu önemli işlevlerinden dolayı aile kurmada arzu edilen hedeflere ulaşılabilmesi ve aile kurumunun fonksiyonlarını doğru bir biçimde gerçekleştirebilmesi için ailenin meşru yolla yapılan evlilik (nikâh akdi) esasını üzerine kurulması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu itibarla Mâtürîdî’ye göre İslam dini, bizlere bir yandan neslin devamını ve çoğalmasını için meşru yolla (nikâh akdi) aile kurmak teşvik ederken diğer yandan aile yuvasının korunması, sağlamlığı ve devamını için birtakım tedbirler de ön görmüştür. Çünkü bireysel ve toplumsal huzurun temini ancak ailenin sağlam temeller üzerine kurulması ve sağlıklı bir biçimde devam etmesine bağlıdır. Bu yüzden ailenin korunması oldukça önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

1. Mâtürîdî, Ebû Mansûr. (2005-2010). Te’vîlâtü’l-Kur’an. Bekir Topaloğlu (ed.), İstanbul: Dâru’l-Mizan.
2. Mâtürîdî, Ebû Mansûr. (2015-2019). Te’vîlâtü’l-Kur’an Tercümesi. Yusuf Şevki Yavuz (ed.), İstanbul: Ensar Neşriyat.
3. Mâtürîdî, Ebû Mansûr. (2003). Kitâbü’t-tevhîd, Bekir Topaloğlu & Muhammed Aruçi (thk.), Ankara: TDV Yay.
4. Mâtürîdî, Ebû Mansûr. (2002), Kitâbü’t-Tevhîd Tercümesi. Bekir Topaloğlu (çev.), Ankara: TDV Yay.
5. Tuncer, M. (2017). “İslam Dininin Kadına ve Aileye Bakışı”, Kadın ve Aile Hayatı. N. Elmas (ed.), Ankara: Pegem Akademi.